

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 14 (201)

UDINE, 1. - 15. SETTEMBRA 1959

Izhaja vsakih 15 dni

Štiriletnica prijateljstva na meji

Te dni potekajo štiri leta, odkar je bil 20. avgusta 1955 podpisan v naši furlanski prestolnici videmski sporazum o malem obmejnem prometu, odkar hodijo v desetkilometrskem pasu ob italijansko-jugoslovanski meji vsak mesec tisoči prebivalcev s propustnicami (lasciapassare) preko meje v sosedno državo.

Pred videmskim sporazumom so smeli hoditi preko meje s propustnicami samo dvojlastniki, ki imajo svojo zemljo, svoje travnike, senoži in njive onstran meje. Z videmskim sporazumom pa imajo pravico iti štirikrat na mesec po tri dni tudi vsi prebivalci v obmejnem pasu. Vsako leto se večajo lastniki propustnic, vsako leto je manj ovir za prehod preko meje. Letos je bilo dovoljeno, da gredo lahko lastniki propustnic pri enem prehodu (valiku) čez mejo in se pri drugem vrnejo nazaj domov. Nimar več blaga in denarja lahko nesejo s seboj, nimar bolj so prijazne oblasti na meji z ljudmi. Prehajanje preko meje je postalo vsakodnevno opravilo ljudi ob meji, nekaj vsakdanjega, kar spada sedaj v redno življenje ljudi. Ljudje z ene in druge strani poznajo način življenja na obeh straneh meje. Redka propaganda v izoliranih nacionalističnih krogih nima več pogojev za ekzistenco, ker naši ljudje iz Furlanske Slovenije sami vidijo, da ne držijo izmišljene vesti preostalih nacionalistov, ki bi radi motili prijateljske odnose med Italijo in Jugoslavijo. Prehodov (valikov) je vse polno, tako da ljudje ne izgubljajo dosti časa za prehod preko meje, ker imajo vsi uverbo skoraj pred nosom.

Naša Furlanska Slovenija leži raztrese na ob meji. Idrijska dolina, doline, ki leže ob Nadiži, dolina ob Teru, Režija in še Kanalska dolina s Trbižem so raztegnjene prav ob meji, tako da imajo vsi naši furlanski Slovenci pravico prehoda. Štiri leta apliciranja videmskega sporazuma so pokazala, da niso imeli prav nacionalistični elementi, ki so prerokovali materialno in nacionalno škodo, ki jo bo imela Italija. Videmska provinca zakaj bi tudi trpela sama škodo od malega obmejnega prometa. Ekonomski krogi v Cedadu, trgovci v naših krajih pa so največji zagovorniki videmskega sporazuma, ker je ravno nasprotno res od pisanja nacionalističnih žurnalov.

Vsi pametni ljudje, ogromna večina prebivalstva v naši provinci pa je prepričana, da imamo ob meji še večjo korist od tega, ker so se ljudje pomirili, ker ne more nobeden delati prepirov z našimi sosedmi z onstran meje, ker so se ljudje pomirili, ker jim meja, konjin, ne dela skrbi, ker konjin nimar manj pomeni in ker je videmski sporazum pokazal, kako je mogoče mirno in prijateljsko življenje samo tako, da se ljudje pogosto srečujejo in spoznavajo. Meje morajo biti odprte, in druge strani morajo ljudje medsebojno delati in trgovati, če hočemo, da bomo prijatelji.

Ze v kratkih štirih letih smo z videmskim sporazumom dosegli pravo revolucijo v odnosih med posameznimi narodi ob meji. Narodi sami se niso sovržili, toda voditelji mnogih strank pa so vlivali ogenj na žerjavico starega sovraštva.

V štirih letih je izginilo sovraštvo in Trčmunčani niso bili uslišani

Kakor znano so bili u Trčmunu dugo časa brez dušnega pastirja an ves ta čas so prosil, da bi jim pošlal tajšnega, ki bi znu guarit slovjsko. Te dni so sicer dobili novega famoštra, a je Lah an zatuš so ljudje, posebno ta stari, skoraj užaljeni. Novi famoštar don Ferruccio Geretti je do sada služboval v Lauco v Karniji. V Trčmun hodijo k maši tud ljudje iz Mašer an Ceplatišč, ker tam njemajo cjerkve an zatuš bi bluž pru, de bi njihov duhovnik voditelj mogu zastopit ljudi, Duhovniki u gorskij vaseh namrec niso samo dušni pastirji, ampak tud svetovalci u usijeh potriebah.

prišlo namesto njega medsebojno spoznavanje.

S spoznavanjem je prišlo spoštovanje. Slovenci nas spoštujejo in tudi pri Furlanah in Italijanih je prodrlo občudovanje za delo in uspehe sosednjih Slovencev.

Mi furlanski Slovenci, ki smo pri nas tako zapostavljeni, smo pa tudi veseli in ponosni ko vidimo, kako so naši bratje Slovenci sposobni in kako spretno vodijo svojo republiko. Sami so gospodarji na svojem.

Novi ekonomski sporazum med Italijo in Jugoslavijo

V juliju je bil sklenjen nov ekonomski sporazum med Italijo in Jugoslavijo. Italija bo do leta 1961 pošiljala Jugoslaviji opremo za razne vrste industrije v vrednosti 50.000.000 dolarjev, jugoslovanska industrijska podjetja bodo odplačevala opremo v ratah in sicer v raznih terminih. Pogoji so zelo ugodni za jugoslovanske industrije, za Italijo pa tudi važni, ker bo še bolj prodrla na jugoslovanski trg in izpodrinila tujo konkurenco.

Poleg 50 milijonov dolarjev bodo nekateri italijanska podjetja še posebej dala na kredit opremo. Tako bo znani italijanski kemični koncern Montecatini skupaj z metalurškim obratom Ansaldo opremil velikansko tovarno za umetna gnojila (concimi) v vrednosti deset milijard lir. Jugoslavija se je namreč vrgla na dviganje in reformiranje kmetijstva in rabi zato ogromne količine umetnih gnojil. Italijanska avtomobilska industrija s svojimi glavnimi družbami Fiat-Olivetti-Innocenti bo dala tudi za precej milijard vrednosti v strojih jugoslovanskim avtomobilskim fabrikam. Znano je, da ima avtomobilska tovarna »Zastava« v Kragujevcu licenco za izdelovanje avtomobila Fiat 600, da dobiva sestavne dele za ta avtomobil. Z novimi dobavami na kredit se bo kooperacija med italijansko industrijo in novo mlado jugoslovansko industrijo še bolj povečala. Ze sedaj vidite po jugoslovanskih cestah vse polno avtomobilov Fiat 600, ki so rezultat sodelovanja med industrijami obeh držav.

Jugoslavija ima še vse polno vodne energije, ki je še neizkoriščena, medtem ko so v Italiji že skoro do konca izkoristili vse reke. Potreba po novi električni energiji raste hitreje. Kot pa je mogoče postavljati nove električne centrale, ki jih že nimajo kje več postavljati. Jugoslavniki so začeli graditi velike električne centrale.

Tudi Furlanija bi lahko kooperirala s Slovenijo

Zal nam je pri tem, da naša videmska provinca, ki sicer leži tik ob jugoslovansko-italijanski meji, nima od ekonomskih sporazumov z Jugoslavijo nobene koristi. Res, da je industrija v Furlaniji majhna in v večni krizi ter da ne pride v poštev za dajanje opreme velikim industrijskim objektom nove jugoslovanske industrije. Toda vendarle imamo v videmski provinci razne vrste industrije, ki producira takšne artikole, ki jih pogrešajo na jugoslovanskem trgu. Tudi bi lahko dali opremo za manjše industrije. Naj omenimo za primer samo razne bruciatore nafte, ali industrijo nčev, ki bi se lahko plasirali v sosednji Jugoslaviji.

Cudno se nam zdi, da ima od videmskega sporazuma prav videmska provinca najmanj ekonomske koristi, da se pri nas sicer razvija gladko mali obmejni promet, da imamo prav pri nas kot na primer valiko Stupica najbolj sitne organe na meji, ki pretiravajo v svojem uradnem »zelo«, tako da se z ene in druge strani tega bloka izogibajo.

Pohvalna je iniciativa videmskih provincialnih vodilnih krogov, da skušajo še bolj poglobiti in pojačiti zveze z avstrijskimi koroškimi krogi. Zeleli pa bi, da bi pokazali vsaj polovico toliko vneme za povečanje vezi tudi s sosedno Slovenijo. Zdi se nam, da bi bila ekonomska izmenjava s slovenskimi ekonomskimi krogi mnogo večja kot pa s koroškimi. Sedanje korektno stanje s Slovenijo naj bi postalo priskrbenje, zveze bolj sistematične in ne prepuščene redkim manifestativnim sestankom.

Pričakujemo od videmskega sporazuma še nadaljnjih uspehov: materialnih in kulturnih. Videmska provinca bi morala igrati večjo vlogo v zunanji trgovini in izmenjavi blaga med Italijo in Jugoslavijo.

Tudi kulturno bi se morali obe provincici: videmska provinca in republika Slovenija bolje poznati. Ni zadosti kakšen jolklorni nastop, ampak bi morali sistematično gojiti kulturno sodelovanje med obema deželama. Videmski sporazum je dal podlago, je izpolnil najbolj optimistična pričakovanja. Čemu ne bi tistega sodelovanja, ki ga daje mali obmejni promet razširili, poglobili in utrdili z zavestnim postopanjem na drugih področjih?

trale prav v Dalmaciji, kjer izvirajo kratke pa močne reke z velikimi slapovi. Italija bo dala na podlagi novega sporazuma opremo za te elektrarne, Jugoslavija pa bo po kablu izpod morja pošiljala električni tok na drugo stran Jadranskega morja v Italijo.

Jugoslavija je že pred tremi leti dobila od Italije kredit 30 milijonov dolarjev za razno industrijsko opremo. Italijanski ekonomski krogi so z odplačevanjem rat zelo zadovoljni, ker so Jugoslavniki točni o odplačevanju.

Pišemo o tem novem ekonomskem sporazumu med obema državama, ker nekateri sicer nepomembni listi v naši regiji ne pišejo razne neumnosti, ki ekonomsko ne držijo, politično pa skušajo pokvariti prijateljske odnose med obema državama. Tako trdijo ti zaslepljeni lističi, da se bo z italijanskimi krediti jugoslovanska industrija tako poredila in postavila na lastne noge, da ne bo rabila več italijanske opreme. To ne drži, ker bo rabila nova jugoslovanska industrija zmeraj več nove opreme, ker se bo kar naprej širila in italijanska industrija pa se bo tudi kar naprej razvijala in bo v stanju dajati novo in še bolj moderno opremo za najrazličnejše vrste in industrije. Teja industrija zlasti nemška gleda ljubosumno na širjenje italijanskih industrijskih produktov v Jugoslaviji, zlasti pa na italijanske industrijske licence in industrijske opreme v mladi jugoslovanski industriji. Dobro je, da nimajo lokalni italijanski nacionalistični listi, pri trgovinskem in industrijskem sporazumu z Jugoslavijo nobene besede. Če bi bilo po njihovi zaslepljenosti nacionalistični pameti, bi Italija morala prepustiti jugoslovansko tržišče drugim državam, ki komaj čakajo, da bi izpodrinile sedanjo italijansko iniciativo na industrijskem področju.

skimi koroškimi krogi. Zeleli pa bi, da bi pokazali vsaj polovico toliko vneme za povečanje vezi tudi s sosedno Slovenijo. Zdi se nam, da bi bila ekonomska izmenjava s slovenskimi ekonomskimi krogi mnogo večja kot pa s koroškimi. Sedanje korektno stanje s Slovenijo naj bi postalo priskrbenje, zveze bolj sistematične in ne prepuščene redkim manifestativnim sestankom.

Zakaj ne bi šla videmska provinca po poti, ki jo kaže centralna rimska vlada s koristnimi pobudami na raznih področjih od sporazumov za ribolov, navadnih trgovinskih sporazumov pa do najnovejše forme industrijskega izvoza preko sodelovanja analognih branš industrije?

Vsem je znano, da v videmski provinci ne znajo izrabiti ugodne geografske pozicije ob meji, da uporabljajo še stare sumljive fraze o škodljivosti meje, ko pa je v modernem svetu mednarodnega sodelovanja ravno nasprotno res. Kaj bi napravili Lombardi ali pa drugi prebivalci severne Italije, če bi bili na našem mestu. Do skrajnosti bi izkoristili bližino sosednega tržišča, se sprijateljili duhovno in ekonomsko s sosedi, ne pa kot sedaj

Scandali, quadri dirigenti, notabili locali

Ad ogni stagione, ad ogni mese, sarei per dire, il suo scandalo! e si tratta di scandali su scala nazionale che suscitano, per breve tempo, l'indignazione popolare: tutti ne parlano, tutti sperano che qualcuno, una buona volta, si decida ad un'opera di moralizzazione della vita pubblica; ma l'attesa, la speranza restano sempre deluse e ciò per il fatto che gli scandali in questione riguardano ben spesso rappresentanti della classe dirigente o elementi a loro in una qualche maniera legati.

Il mese di agosto è stato il mese del caso Marzano - Melone che ha messo in risalto alcuni aspetti negativi della vita italiana ed ha suscitato l'indignazione di tutti coloro che sono disposti a simpatizzare con gli umili oppressi contro i potenti oppressori. Il 22 luglio, sulla via Cristoforo Colombo che porta da Roma al mare di Ostia, il questore della capitale, Carmelo Marzano, fu fermato da un vigile urbano, Ignazio Melone. Al primo fu contestata una grave infrazione per la quale il codice stradale prevede o una multa fino a 50.000 lire o tre mesi di arresto: il questore, alla guida di una veloce Giulietta, aveva sorpassato, in prossimità di un incrocio, sulla destra, un'altra automobile, ai segnali del vigile, che gli intimava di fermarsi, il questore credette bene di non fermarsi e fu quindi raggiunto dal vigile dopo un breve inseguimento in motocicletta.

Tra l'alto funzionario della polizia e il modesto agente del traffico in servizio il dialogo s'apri con questa battuta pronunciata dal Melone, dopo un saluto che i presenti asseriscono corretto: «Cosa credono gli automobilisti, che noi vigili stiamo a fare i fessi sulle strade?»

Marzano rispose con due sole parole: «Sono il questore».

E' un po' difficile immaginare come tra i due si sia svolto il colloquio; sembra certo però che di malavoglia il Marzano abbia esibito il suo tesserino di questore, alla fine gli fu permesso di proseguire per la sua strada.

Il giorno dopo il comandante dei vigili urbani, Mario Tobia, predispose il trasferimento ad altro reparto del suo dipendente Melone con parole che chiaramente pretendevano di definire insubordinazione il compimento del proprio dovere.

Il caso andò poi aggravandosi quando, con responsabilità diretta non si sa ancora di chi, un giornale della capitale pubblicò documenti dello schedario della questura tendente a screditare il Melone diffondendo notizie riguardanti la sua famiglia, e si trattava di notizie di uno schedario, che per una legge dello stato — la legge Merlin —, non avrebbe dovuto esistere più.

Nell'atteggiamento del Marzano e del Tobia si possono riscontrare tutti i difetti manifesti e nascosti di cui sempre soffrirono le forze italiane di polizia, dalla formazione del regno d'Italia in poi, e che probabilmente esse ereditarono dalle vecchie polizie dei governi assoluti.

Il questore della capitale, il comandante dei vigili di Roma, lungi dall'essere fedeli tutori della legge, hanno, con il loro comportamento, rivelato la veletà di essere sopra della legge; disinteressandosi delle prevedibili reazioni dell'opinione pubblica, hanno tentato di sfuggire alle punizioni previste per chi trasgredisce le norme del codice stradale, per chi viola il segreto d'ufficio o almeno permette

nji naši politični in ekonomski voditelji v Furlaniji, ki se zmeraj koketirajo z izoliranostjo do svojih sosedov in pustijo, da jim propada še tisto malo industrije, ki jo imamo.

Učimo se od Rima, ki je zavrzel stare fraze in koraka po realni ekonomski poti!

che privati attingano informazioni riservate, per chi tenta di far passare come insubordinazione il compimento del dovere. Mentre il popolo genuino aspira ad un'Italia migliore, la classe dirigente non ha paura di commettere soprusi: sulle prime si potè credere che il questore, di fronte al vigile, fosse stato vinto da una sua natura impulsiva certo poco nobile, ma oggi egli si rivela in una luce ben peggiore: l'aver permesso che giornalisti potessero pubblicare documenti d'ufficio della questura di Roma, tendenti ad diffamare il vigile Melone, rivela che un cittadino, quando irrita il potente, è esposto a qualunque arbitrio.

Scompare l'Italia che si tentò di restaurare dopo la fine della guerra, dopo il crollo della tirannia fascista?

Il sacrificio di coloro che combatterono per un ideale di giustizia e di libertà, i massacri di popolazioni inermi, gli incendi di paesi che tutto avevano dato sono serviti per far sì che al violento gerarca fascista si sostituisse l'intrigante funzionario borbonico?

Un settimanale italiano di grande tiratura, in margine al caso Marzano, ha pubblicato un pregevole articolo intitolato «Polizia e prepotenza», nel quale si spiega la ragione per cui il 90 per cento degli italiani non ama i custodi dell'ordine pubblico. Il contenuto dell'articolo è buono; ma noi sentiamo di dovere aggiungere qualche cosa, qualche cosa che ha senso soprattutto a casa nostra, in Friuli.

Le forze di polizia hanno una fisionomia caratteristica, sono l'espressione tipica dello stato accentrato, costituiscono l'antitesi più chiara di quel decentramento amministrativo che è motivo ispiratore della Costituzione italiana.

Noi, che sempre ci siamo battuti per le autonomie regionali, siamo certi che il Friuli potrebbe da solo risolvere tutti i suoi problemi e quindi anche quello dell'ordine pubblico; i friulani, indignati per l'operato del questore Marzano e del colonnello Tobia, sentono che hanno tutto da guadagnare manifestando il proprio desiderio di rifiutare quadri dirigenti di nomina romana. Si terrà conto di questo desiderio dei friulani allorché si costituirà la regione del Friuli - Venezia Giulia?

Come ci auguriamo che a questo nostro interrogativo venga data risposta positiva, così anche speriamo che molti friulani, ora indifferenti ai problemi politici perché sfiduciati nell'organizzazione centralista dello stato italiano, si facciano avanti per occupare quei posti direttivi che i vari Tessoriti e i vari Candolini vorrebbero riservati a se stessi. Il senatore Tessoriti non gode più le nostre simpatie; in anni piuttosto lontani egli ha lavorato per il Friuli - Venezia Giulia; ma oggi egli è pieno di scrupoli e di perplessità: forse il momento di involuzione reazionaria della politica italiana ha fatto sentire a lui l'opportunità di non insaprire troppo le destre con i motivi del nazionalismo.

L'avv. Candolini, presidente della deputazione provinciale, si rivela poi continuamente preoccupato di non allontanarsi dai criteri retorni di una politica patriottarda: bisogna - egli pensa - che il friulano continui ad avere pregiudizi nei confronti dello stato confinante; bisogna, secondo lui, minimizzare l'importanza dei rapporti economici con la Slovenia; guai se i friulani si accorgono della possibilità di utili scambi commerciali con Lubiana: ciò significherebbe irritare i dirigenti romani della D.C. che, privati di un'arma propagandistica contro le sinistre, addosseranno all'avv. Candolini la responsabilità del raffreddamento ideologico dei friulani.

E così per fare gli interessi del partito di maggioranza è facile andar contro l'utile del popolo.

PRAPOTNO

BETONIRANJE CJESTE V IDRIJSKI
DOLINI

Zvedeli smo, da bo «Cassa Depositi e Prestiti» dala čedadskemu in prapotniškemu komunu 17 in 11 milijonov lir posojila za betoniranje ceste, ki peje iz Čedadu u Prapotno in naprej do Podarskega u Idrijski dolini.

Tista cesta je zelo importantnega pomjena, ker usak dan po njej vozijo avtobusi iz Čedadu u Gorico in Trst in tud po Idrijski dolini je zadnje caje dosti trafika, ker je tam kunfinski blok in ljudje hodijo na čedadski trg. Z djeli bojo u kratkem začel.

USAFAL SO MRTVEGA V HIŠI

Zlo je pretresla uso Idrijsko dolino žalostna vest, da so ušafal 36 letnega Fubja Simonetiča iz Ibane mrtvega u svoji hiši. Mož je zadnje caje živu sam, ker je šla njegova sestra na djelo u Milan. Ljudje so videli kajšnih deset dni hišo zaprto in so bli prepričani, de je šu Simone-tič kam na djelo ne da bi povjedu. Tele dni pa se je začeu širiti po usej okuolici hud smrad in zatuó so o tjem informal karabinerje, ki so udrii vrata in ušafal na pasteji že razpadajoče truplo Simonetiča. Sada bojo muorli konstatirat zaki je umru.

NACISTIČNA GROZODEJSTVA

Komemoracija 35 žrtev v Torlanu

Zopet smo tu, v mali furlanski vasi Torlan, ki leži ob vhodu v Karnatsko dolino, da obudimo spomin na strašne dneve pred petnajstimi leti, ko so nacifašisti podivjali in je 35 oseb iz te vasi stopilo med množico mučenikov.

Bilo je 20. avgusta 1944. leta, ko je prišla v Torlan z divjim streljanjem in vpitjem herda kozakov v službi nacistov s svojimi konji in vozovi. Utaborili so se v vasi in povzročili zmešnjavo med prestrašenim ljudstvom. Skoraj vsi moške so zbežali ob prvem alarmu v bližnje gore Krnahtske doline. Ze po nekaj urah pa so se vrnili, ker kozaki niso kazali sovražnega razpotoženja napram prebivalstvu, a ljudstvo jim vseeno ni preveč zaupalo.

Naslednji dan so prišli novi oddelki in ti so zaslutili prisotnost partizanov v bližnjih gorah. Partizani so ostali na preži in se pripravljali, da bi pregnali okupatorje. Drugi dan je prišlo do boja. Partizanov je bilo sicer malo, a na sovražnika so napravili vtis, kot da v gorah kar mrgoli borcev. Po končanem streljanju, ki je trajalo nekaj ur, so karovane pobegnile in kmalu potem so ljudje prišli iz

TAJPANA
KADAR JE KOMUN V SLABIH ROKAH

Mizerija, visoke tase in ekonomski propad

Lahko rečemo, da je naš komun eden najbolj zapuščenih in ubogih videmske province. Tega ne povemo prvičkrat v našem žurnalu, povedali smo že dostikrat.

Nesreča je že v tem, da leži naš komun in vsa Karnatska dolina v eni najbolj ubogi coni province. Toda to še ni vse; povrh tega, da imamo slabo in nerodovito zemljo, so tudi moške, ki vodijo naš komun, slabi, ker ne znajo ali nočejo dobro upravljati. Moške, od katerih bi mogli pričakovati, da bodo dobro administrirali komun, moške, ki bi se tolkli za ekonomski dvig naših ubogih vasi, so morali iti po svetu, da so tam mogli do-

biti delo in zaslužek.

Pri nas je komuniska administracija v rokah istih elementov, ki so nas administrirali v času fašizma. Ti seveda ne znajo drugega kot sedeti udobno na stolu, pa čeglih ta stol stoji nad ekonomskim prepadom, da, prav nad ekonomskim prepadom, kajti ljudje masovno zapuščajo svoje hiše in emigrirajo v tiste roke.

Za povedati kako je v tipanskem komunu je zadost, da pokažemo tele cifre: leta 1945 je imel naš komun okoli 3.500 ljudi, 1951 leta 2.800, prvega januarja 1959 leta pa malo več kot 2000 in še od teh jih je skoraj eno tretjino v tistem. Iz tega vidimo, da se je v 14. letih število ljudi v tipanskem komunu zmanjšalo skoraj za polovico. In emigracija se še vedno nadaljuje in zato se ne bo smel nihče čuditi, če bodo te vasi v nekaj desetletjih popolnoma prazne in bodo služile le za zatočišče divjačini.

Mislimo, da bi se moglo več kot kaj storiti za naš komun. Ne rečemo, da bi se morala ustaviti popolnoma emigracija, toda nekaj bi se pa dalo narediti. Če že ni mogoče narediti drugega, naj bi komunski poglavarji pritiskali na avtoriteto, da bi fonderia Bertoli iz Vidma, ki ima prav v našem komunu električno centralo, ki daje električno energijo za pogon njene industrije, vzela na delo nekaj naših ljudi. Fonderia Bertoli ima okupanih okoli 1000 delavcev in med njimi ni niti enega iz našega komuna.

So naši poglavarji kdaj poskrbeli kakšnem domačemu delu? Ne! nasprotno, celo z ilegalnostjo silijo naše ljudi v tisto na delo, iz česar sklepamo, da je komun prav, da ljudje zapuščajo vasi in emigrirajo. V drugih komunih se kaj takega sigurno ne dogaja! In to kar je še najslabše je to, da kadar je v komunu kakšno delovno mesto na razpolago, vzamejo forešta. Ni dolgo od tega, da je komun uzal za impiegata na komunu enega iz Karnije, ne da bi za to mesto razpisali konkors (natečaj), in tako so naši učitelji, univerzitetni študentje in ragonieri ostali še naprej brez dela. Ti bodo morali dobiti delo drugje, v inozemstvu, morda v kakšni minierji, čeče pa bodo morale za dejklo, čeglih imajo učiteljsko diplomu v taški.

Zaradi takega ravnanja je vedno več nezadovoljstva med ljudmi in razni primeri nam vsak dan bolj pričajo, kako slabo je vodstvo komun.

Ni dolgo od tega, da je neko ženo iz Brezej zadela paraliza. Komun ji ni hotel izdati potrebnih kart za iti v špital,

dokler ni njen mož odstopil svojo starostno pokojnino (pensione vecchiaia), ki znaša komaj 5000 lir mesečno, za delno kritje zdravljenja bolne žene.

V Prosnidu je lanska huda ura odnesla pol hriba in vas je bila v pravi nevarnosti, da je pogoltna voda, ki teče pod njo. Od takrat je preteklo že več kot leto dni in niso na tem mestu še nič popravili in niti zasadili najmanjšega drevesca, ki bi zadrževal zemljo in vodo ob hudi uri. Tudi edini mostiček, ki je vezal Prosnid s cesto pri Mostu na Nadiži (Ponte Vittorio) je lanska poučdnja odnesla in tudi ta še ni bil naret do danes. Ljudje hodijo, kadar je lepo vreme, preko brvi, kadar pa voda naraste, ne morejo nikamor.

V Tipani, v dolnjem borgu, imajo star in slab vodovod. Ob slabi uri je voda nečista in dostikrat se najdejo v njej črviči. Pred leti je nekaj ljudi zbolelo za tifusom prav zaradi pitja nezdrave vode. Nobeden se ne interesira, da bi vodovod popravili ali napravili novega.

Povsod je vse zapuščeno in vendar ti ljudje plačujejo visoke tase, skoraj enako visoko kot jih plačujejo tisti na ravnini, ki imajo asfaltirane ceste in druge ugodnosti. Tukaj v našem komunu si morajo ljudje sami pomagati kot vedo in znajo. Tisti, ki so odgovorni, da je komun v takem stanju, ne bi smeli pozabiti, da so se časi spremenili in da bodo posledice slabega administriranja morali občutiti tudi oni sami, ker žive tam in povrh tega jih bo ljudstvo še črtilo, ker prej ali potem bo zvedelo kdo je kriv vsega tega.

Gino Pascoli

GORJANI

Ljudska dimostracija u Gorjanih

Gorjani so najzapadnejši (il più occidentale) komun Furlanske Slavije an u leži visoko u hribih nad Rtinjo. Dobri anu djelouni hribouci so fin donas prenašali ponizno use težave, čeravno se jim je dostikrat godila krivica. Paršlo pa je do uarha, seglot se je napounu. Pred dnevi ne šla skupina judi pred komuniski sedež an proteštala, zatuó ke prefektura na nje aprovala posojila za narditi nov akuedot u vaseh Sv. Jurij anu Sv. Helena. Šindik je sprejel delegacjon anu obeču, ke u se če interesati par prefekturi, zaki no pridita še te dvje vasi do vode. Se te dan je paršu tu Gorjane predsednik provincije adv. Agostino Candolini, de se je porazgovoru s šindikom o tej reči.

To nje parvikrat, ke tu Gorjanih to se manifestira pred komunom. Pred nekaj ljeti so proteštali zavoj previsokih tas ki so jim naložili. Taboto to nje šlo tečaj gladko, judje so se armali z vilami an hrabjami anu grozil prefekturnemu komisarju. Vse to kaže kako so tratani judje iz tega komun. Tase visoke, zasluž-

GRMEK

PAVLA PREDANA NI VEČ MED
NAMI

Po dougi an zlo mučni bolezni je umru u 36. ljetu starosti Pavel Predan-Stefanov iz Gorenjega Brda pri Hlodiču. Mladi mož je več ljet djelu u Belgiji an zavoj zavratne bolezni se je muoru varniti damu. Umru je 23. avgusta u čedadskem špitalu, pokopali pa so ga na domačem britofu u Ljesah. Na zadnji poti so ga spremili vaščani an znanci use okuolice. Materi, bratom, sestram in ostali zlah-ti izrekamo naše globoko sožalje!

SV. LENART SLOVENOV

V KOSCI NOV OTROŠKI VRTEC

U Kosci so dne 1. septembra imjel slavnostno inauguracjon novega otroškega vrtca. Cerimonije so se udeležil poleg domačinov tud šuolske in komunске autoritě. Lokal je zlo moderno naret an je koštu okuol 8 milijonu lir.

SMARTNA KOSA

Dne 12. avgusta je umru u Skrutovem 49 ljetni Viktor Garjup-Bulac, zvečer 15. avgusta pa 91 ljetna Franciška Kjabaj-Sencanova iz Ošnjega. U Kobaridu, kamor se je izselila ljeta 1945, je umrla u starosti 84 ljet Karla Podreka iz Pod-sredanj.

Vsej zlahti dragih rankih izrekamo naše sožalje!

ZIBELKA PRI DROLIJEVIH

Zakonca Rihardu Drolju in Terezini Terliker iz Sv. Lenarta se je rodil puobič, katjeremu želimo puno zdravja in veseja u živenuju.

TAVORJANA

ZADELA GA JE PARALIZA PAR
DJELU

Uso dolino je zlo pretresla novica, de je umru 64 ljetni Amadio Secchiutti. Mož je s svojimi domačimi sušiu senuó u Konalutu an tam mu je med djelom postalo slabo. Sobit potlé so ga pejali k domačemu mjedihu, ki jim je svetoval, de naj ga prepejajo u špitalu, a tam je čez par minut umru, ker ga je zadela srčna paraliza.

Sprevod na torlansko pokopališče, kjer počiva 35 nedolžnih žrtev nacifašizma svojih hiš in v strahu gledali za kozaki, ki so se zatekli v Neme.

Ker so ljudje vedeli, da se sovražnik ni skril daleč od vasi, so naslednji dan mnogi zbežali v Krnahto, Brezje, Tipano in v druge gorske vasi. Doma je ostalo le nekaj družin in prav te so postale žrtev nacifašistične krvočnosti.

Ob 7. zjutraj dne 25. avgusta je prišla iz Nem v Torlan kolona nemških oklopnih vozov (autoblindov) in se ustavila pri prvih hišah, kjer vodi cesta proti Ramandolju. Naloga te kolone je bila izvesti kazensko akcijo, s katero naj bi prisilili partizane, da odnehajo od borbe. Določeno je bilo, da naj bi pobili 40 ljudi, ki so jih polovili na cestah in po hišah. Nekaj družin z ženami in otroki so nagнали v nek hlev, vsega skupaj 40 oseb. Prišel se je pokol. Najprvo so spustili iz hleva moše in jih pobili enega za drugim s samokresom. Ko so ostali v hlevu

posmrtni ostanki 35. nedolžnih žrtev, da se oddolžimo njihovemu spominu.

Komemoracije so se udeležili zastopniki raznih antifašističnih organizacij iz Vidma: Zveza italijanskih partizanov ANPI, Zveza partizanov Osoppo APO, Zveza borcev in vojnih povratnikov ACR, Zveza vojnih invalidov, Zveza družin padlih v vojni, Furlanska zveza političnih deportancev, Zveza italijanskih žena UDI in sorodniki žrtev in padlih v vojni ter množica ljudi iz bližnje in daljnje okolice. Prisotna sta bila tudi senator Fermo Solari, bivši vrhovni poveljnik italijanskega uporniškega gibanja (Corpo Volontari della Libertà) in poslanec PSI onorevole Vittorio Marangone. Na pokopališču se je po svečanem cerkvenem obredu vršila komemoracija, kjer so položili vence in sta govorila domači župnik in prof. Giuseppe Violino, predsednik Zveze civilnih žrtev. Albert Kusic

Gli interventi statali in favore
dei territori montani

Per la costituzione e il funzionamento dei «consorzi di prevenzione» sarà concesso un contributo non inferiore al 40% della spesa, elevabile fino al 75%, qualora essi assumano, nelle rispettive circoscrizioni, compiti di aggiornamento e di assistenza tecnica forestale, agraria e zootecnica.

Il «consorzio di prevenzione», come previsto dalla legge, è una innovazione di particolare importanza perché permette di intervenire nei dissesti fisici in fase iniziale, evitando che, aggravandosi, impongano poi opere quanto mai gravose.

I COMPENSORI DI BONIFICA
MONTANA

Vi sono zone di montagna ove la trasformazione ambientale e il mutamento di struttura economica non potrebbero essere conseguiti se non attraverso una decisa e massiccia azione dello Stato ed il coordinamento di tutte le attività. A tal fine la legge prevede la delimitazione e la classificazione, su richiesta della maggioranza dei proprietari o di un qualsiasi Ente interessato, in compen-

sori di bonifica montana di quei territori che presentino date condizioni.

La legge fissa la procedura per realizzare l'intervento finanziario statale.

Occorre infatti seguire questa prassi:

a) classificare e delimitare i comprensori ridi bonifica montana (questa classificazione e questa delimitazione viene fatta su richiesta dei privati o del Corpo Forestale dello Stato o di qualsiasi altro Ente interessato);

b) costituire i consorzi di bonifica montana tra i proprietari interessati; costituzione che può essere fatta d'ufficio qualora ne fosse bisogno (le modalità viste dalla legge 13-2-1933 n. 215);

c) compilare i piani generali di bonifica che dovranno contenere il progetto di massima delle opere di competenza statale e l'indicazione delle opere di miglioramento fondiario con particolare riguardo alle opere di consolidamento del suolo e regimazione delle acque, necessarie ai fini della trasformazione agraria del comprensorio.

Una volta approvato il piano, avranno inizio gli interventi finanziari da parte dello Stato.

Nel «compensorio di bonifica montana» sono «opere di competenza statale» e la spesa è posta a totale carico dello Stato (v. art. 19) le:

a) opere di sistemazione idraulico-forestale consistenti in rimboschimenti e opere costruttive immediatamente connesse;

b) opere di rimboschimento e ricostituzione di boschi deteriorati, di correzione dei tronchi montani dei corsi d'acqua, di rinsaldamento delle relative pendici anche mediante la creazione di prati e pascoli alberati, di sistemazione idraulico agraria delle pendici stesse, in quanto tali opere siano volte ai fini pubblici della stabilità del terreno e del buon gireme delle acque.

Sono opere pubbliche di competenza statale, ma eseguibili con contributo massimo del 92% della spesa:

a) opere di bonificazione dei laghi, stagni, delle paludi e delle terre paludose o comunque deficienti di scolo;

b) la piantagione di alberi frangivento;

c) opere di provvista d'acqua potabile per le popolazioni rurali;

(Continua)

Ali se gnojenje obnese

Pot, po kateri pridemo od slame preko škednja, hleva in gnojšča do humusa na njivi, je zelo dolga in povezana z zamudnim in težkim delom in prekladanjem. Najbolj enostavno bi zato bilo, če bi pustili slamo enostavno na njivi in jo tam podorali. S tem bi prihranili ogromno dela. Kako bi se to na njivi obneslo in kako bi potem izgledala živina brez nastilja?

Ta vprašanja so še odprta in jih raziskujejo znanstveniki. Institut za tehniko v kmetijstvu v Bad Kreuznach (Nemčija) razpravlja o teh vprašanjih v svojem listu »Die Landarbeit«. Iz njegove razprave posnemamo naslednje:

Doslej je prevladovalo mnenje, da s podorom slame na njivi zemlji ne napravimo nobene usluge. Slama v zemlji povzroči hiter razvoj bakterij, ki potrebujejo za svoje življenje obilo dušika. Ta dušik vzame iz zemlje rastlinam, ki ga potem dobijo premalo. Ta »biološki plamen slame« ne povzroči samo prehitrega razkroja slame, temveč uniči tudi druge organske sestavine v zemlji.

Novjša raziskovanja zavračajo to mnenje. Pokazalo se je namreč, da je sicer napačno, če slamo takoj po žetvi podorimo, da pa je izredno koristno, če jo pustimo zrezano ležati na tleh. Ta odeja slame varuje zemljo pred premočnim ogretjem, izsušenjem in pred nalivi. Tako varuje življenje v zemlji in pospešuje njeno godnost. Pri vsem tem slama počasi trohni. Sicer gre pri trohnenju ogljikova kislina in preko nje organska substanca slame v zgubo, vendar ta zguba ni bistveno večja od one na gnojšču. V povprečju šestih do sedmih let ostane pri 60 do 70 q slame na njivi v zemlji ista količina organskih snovi, kakor pri 200 q hlevskega gnoja. To je sicer malo, vendar lahko zalaganje zemlje z organskimi snovmi še znatno povečamo z zelenim gnojenjem (detelja, ogrščica, repica) in s povečanimi letnimi obroki dušika. Tako gnojenje je čisto boljše od gnojenja s hlevskim gnojem.

Do teh zaključkov prihaja institut po petletnih poskusih s krompirjem, kjer so dosegli s hlevskim gnojem 230 do 250 q pridelka po hektarju, s hitrim podorom slame 209 do 252 q, s pokritjem njive s slamo 226 do 278 q in s pokritjem slame in zelenim gnojenjem 288 do 304 q. Kjer pa so poleg slame in zelenega gnojenja dali po hektarju še 40 kg čistega dušika, so dosegli pridelek 305 do 339 q gomoljev po hektarju.

Pristnost črnega vina

Črno vino, črna je pristna, ne umetno barvana, če to potrdi nasledni poskus: v vino pomočite mrvice kruha, nato jo vrzite v kozarec, v katerem je na dnu nekoliko čiste vode. Če je vino umetno barvano, postane voda takoj vijoličasta; če pa je črna naravna, traja četrt ure, preden se voda pobarva.

Pomanjkanja vitamina A

Pomanjkanje vitamina A povzroča kurjo slepoto, da bolnik podnevi zelo slabo vidi, ponoči pa nič; dalje nam slabi vonj, javlja se nam hripavost, koža postaja siv-a, pojavljajo se pege, bolnik zgodaj osi-vi, otroci nehalo rasti, nastopijo krvavi-tve itd. Vse te nevarnosti odpravimo, če

Kaj bomo delali tale mesec

NA NJIVI: Spraviti moramo tudi pozne sorte krompirja. Gomoljev ne smemo pustiti na njivi čez noč, ker jih sicer lahko napade metulj krompirjevega molja. Že sedaj ločimo gomolje za seme od onih, ki so namenjeni za potrošnjo. Gomolji, ki so namenjeni za seme moramo izbirati iz povsem zdravih rastlin. Posebno moramo paziti, da niso bile rastline okužene po kakšnem virusu. Kosimo pitnik in ga pokladamo živini ali ga siliramo, da nam bo služil kot priboljšek k zimski krmi. V kolikor mislimo spraviti krmino peso, odstranimo liste in jih pokrmimo živini, sicer bo mnogo boljše da pustimo liste rastlini, da se bo koren še zdebil.

V VINOGRADU: v vinogradu ni posebnega dela; več dela je sedaj v šrambi, kjer je spravljeno vinsko orodje. Pregledati moramo vso posodo, da ne bomo šele ob uporabi ugotovili, da je popustil kakšen obroč ali kakšna doga. Trte bomo vestno pregledovali in zaznamovali one rastline, ki kažejo posebno rodnost, dobro izražene sortne značilnosti in odpornost proti boleznim. Iz teh trt bomo še jeseni rezali cepiče, katere bomo hranili v vlažnem pesku, dokler bomo začeli s cepitvijo posejenih divjakov. Zapomni-mo si, da brez odbire ni pridelka. Zaznamovati si moramo tudi slaborodne trte, da jih bomo spomladi precepili z drugo boljšo sorto.

NA SADNEM DREVJU: V tem času, ko se rane hitro zacelijo, bomo izvršili zeleno obrezovanje sadnih dreves. Večina strokovnjakov odsvetuje enkratno močno obrezovanje dreves in meni, da je postopno redčenje krone bolj racionalno in ne izčrpa drevesa kot močno obrezovanje. Nadaljujemo s cepitvijo, dokler se skorja na podlagi ne loči z lahkoto od lesa. Cepiče režemo na vrhovih plemenitih dreves in na sončni strani krone, ker zrastejo na tej strani najmočnejša ocesa. Verjetnost, da bo iz takih oces zrasla močna in zdrava mladika, je mnogo večja, kot če jemljemo cepiče na manj osvetljeni strani krone.

V VRTU: Še približno 14 dni bomo sejali zelenjadicke za prezimovanje. Četudi nekatere zelenjadicke lahko sejemo še oktobra, ne odlašajmo preveč s setvijo, ker se bod ov toplih dneh rastline razvile hitreje. Pozna setev ni na mestu, ker se kaljenje zaradi hladnih dni precej zavleče in posevek zaradi tega močno oslabi.

uživamo jedi, v katerih je največ vitamina A, kakor ribje olje, jajca, zlasti rumenjake, maslo, zeleno solato, zelje, mleko; nekaj vitamina A nahajamo tudi v suhem mesu; konzerviranem mleku, moki, grahu, fižolu, paradižniku, zeleni papriki, marelicah, jagodah itd.

Tak posevek je močno občutljiv za mraz. Sejmo torej čimprej spinačo, motovilček, peteršilj, čebulo in radič ter sadimo endivijo, kapusnice in por.

V KLETI IN SHRAMBI mora vladati čistoča. Najboljši čas za pripravo kleti je prav sedaj — neposredno pred trgatvijo. Tako v kleti kot v šrambi razpadajoči

omet ne dela kmetu prevelike časti; zato ga bomo obnovili in prostore pobelili. Vredne prostore bomo zaprli neprodušno in močno zažveplali, da uničimo škodljive plesni. Po žvepljenju prostore prezračimo. Zračili jih bomo najrajši v toplih dneh, ker bi sicer vrenje mošta v hladnih prostorih ne potekalo pravilno. Tudi šrambe moramo zapliniti z ogljikovim žveplencem, da uničimo vse škodljivce, ki kvarijo shranjena zrnja, gomolje ali korene.

Odbira semenskega krompirja

Znano je, da se krompir prvotno ni razmnoževal samo z gomolji, ampak predvsem s semenom, kot vse druge rastline. Pridelovalci krompirja so ta prvotni in najbolj naravni način razmnoževanja krompirja nadomestili skoraj izključno z razmnoževanjem po gomoljih, zato ker ohrani krompir, ki ga sadimo, vse svoje lastnosti: obliko, velikost, okus, barvo itd. Nasprotno pa bi dobili od krompirja, če bi ga sejali, od vsake rastline drugačen pridelek. Podobno ugotovimo pri sadnem drevju: če ga razmnožujemo s cepiči, ohrani svoje lastnosti neizpremenjene, če pa vzgojimo mlado drevje iz semena žlahtnega sadja, ima vsako drevo drugačne lastnosti in drugačen sad.

Razmnoževanje rastlin s semenom imenujemo s strokovnim izrazom »spolno razmnoževanje«; razmnoževanje z gomolji, cepiči ali podtaknjenci — skratka s posameznimi deli matrne rastline sploh — pa »nespolno razmnoževanje«. Ugotovljeno je, da ostanjejo rastline, ki jih razmnožujemo spolno, to je s semenom, trajno zdrave in odporne proti boleznim. Stalno razmnoževanje na izključno nespolen način sicer omogoča večje in boljše pridelke, povzroča pa tudi, da postane rastlina vse bolj občutljiva za razne bolezni in škodljive vplive vremena, zemlje itd. S tem pa se začne seveda zmanjševati tudi količina in kakovost pridelka. Lahko bi rekli, da stalno nespolno razmnoževanje omehkuži. Navadno pravimo, da so se rastline izrodile.

Opažamo pa v naravi še neki drug pojav. Krompir na primer, pa tudi druge rastline, ki so se v določenem kraju v teku delge vrste let neplodnega razmnoževanja že čisto izrodile, se tako rekoč pomladajo, če jih presadimo v drugi kraj, vendar pa pomladitev »montikacija« ni trajna, marveč samo začasna. Ze v drugem letu morda, včasih pa šele v tretjem ali četrtem, začne pridelek spet pešati in spet moramo semensko blago zamenjati.

Tako je nujno, da semenski krompir redno zamenjavamo. Ugotovljeno je, da krompir ne peša v vseh okoliših enako naglo, marveč ostane tam, kjer mu talne razmere posebno ugajajo, ena in ista

krompirjeva vrsta desetletja zdrava, če-tudi ne menjamo semenskega blaga.

Krompir v montikaciji in krompir že letos sejan na domači njivi in ki ga hočemo obdržati kot seme še za drugo leto, moramo sistematično pobirati že na njivi, z odbiranjem najboljših rastlin. Dolžnost pridelovalcev krompirja je, da opazujejo in že med rastjo pregledujejo krompirjeve njive, in to vsaj trikrat.

(Nadaljevanje sledi)

Zakaj grozdje počrni

Povzročitelj bolezni je glivica, ki se naseli na listih, mladih poganjkih in grozdih. Na mladih listih in poganjkih se od konca maja do druge polovice junija pojavijo blede okroglaste ali podolgovate pege 2-3 mm premera. Te pege se razširjajo in večajo, postanejo rdečkaste in se začnejo krožiti z rjavim robom. Pozneje se pokazujejo na zgornji in spodnji strani peg, ki se posušijo, črne pike. Te pike so glivna plodišča. Julija, ko jagode dosežejo 2/3 svoje velikosti, so kakor poparjene in na njih se pojavijo rdečerjave do pepelastive pege, ki se v vlažnem vremenu naglo večajo. Po nekaj dneh se pojavijo tudi na jagodah črne pike — glivni trosi, s katerimi se bolezen razširja na zdrave organe in na še neokužene trte. Napadene jagode se zgrbančijo, posušijo in odpadejo. V prezimelih jagodah, ki so do jeseni odpadle, se do spomladi razvijejo druga trdna plodišča. Trosi iz teh plodišč spomladi okužijo mlade liste in poganjke.

Zatiranje te nevarne bolezni je težje kot zatiranje peronospor. Najbolj učinkovito se borimo, če vse obolele grozde pobremo in sežgemo. Prav tako moramo sežgati ostale napadene dele trte. Trto obrežemo do zdravega lesa in okužene organe sežgemo. Odnajanje iz napadene vinograde vseh okuženih organov samo podpira širjenje bolezni na zdrave trte. Če hočemo zanesljivo zatreti bolezen, moramo na mestu sežgati vse napadene organe. Z rednim škropljenjem trte proti peronospori preprečimo tudi razvoj črne grozdne gnilobe. Koncentracija uporab-

Živinoreja

Zdravljenje glistavega goveda

Nek živinorejec nam je iz svoje prakse pripovedoval tole:

»Imel sem pitano, jalovo telico, staro tri leta. Opazil sem, da ni več tako živahna kot prej. Ko sem ji pokladal krmo, je začela jesti z apetitom sestradane živali. Naenkrat pa je prenehala, se stresla po vsem telesu in se s plašnimi očmi zastrmela v steno. To je trajalo vedno po nekaj minut, nakar je ponovno začela jesti. Sprva so bili taki napadi redki, kasneje pa vse bolj pogosti. Večkrat je imela mrzel pogled in naježeno dlako, po glavi in vratu pa so se ji pojavili izpuščaji. Blato in vodo je izločala v red, začela pa je hujšati. Nekega jutra sem mimogrede pogledal njeno blato. Bilo je stisnjeno v kope in prevlečeno s sluzjo. Spomnil sem se veterinarjevih predavanj, ki sem jih poslušal pred leti. Omenil je, da je tako blato znak glistavosti. Telico sem začel zdraviti z domačimi zdravili. Zrna česna sem vtisnil v sveži kruh in ji to dajal na tešče. Ker nisem opazil izboljšanje, sem ji začel pokladati sveže korenje, zrezano v podolgovate rezine. Izpuščaji so začeli izgibljati in tudi blato je izgubilo trde oblike in sluz. Čez dva tedna je bila junica popolnoma zdrava. Sedaj pokladam vsaki mladi živali večkrat surovo korenje in glistavost mi ni napadla nobene več.«

Iz zgoraj navedenega ni razvidno, če je bila žival res glistava ali ne. Trdo blato, prevlečeno s sluzjo, še ni znak glistavosti. Le natančen pregled blata in jajčeca glist, ki jih najdemo v njem, so zadosten dokaz za to trditev. Eden znak glistavosti je prejemko blato ali celo driska kot pa trdo, sluzavo. Seveda je dovolj, če živinorejec opazi gliste v blatu. V tem primeru ni nobenega dvoma, da je žival glistava.

Pri omenjeni telici so bile vsekakor prebavne motnje, verjetno živčnega izvora, ki so se pojavljale takoj po prvih zalogah hrane. Dokaz za to je ponovno brezhibno jemanje krme. Pripomnimo naj še, da so črevesni zajedavci (gliste) krivi za celo vrsto prebavnih motenj.

Kar zadeva zdravljenja glistavosti s česnom in korenjem, je oboje pravilno, čisto uspešno in mnogim našim živinorejcem več ali manj znano. Malo pa je verjetno, da bomo s katerim teh hranil gliste popolnoma odpravili. Navadno jih preženemo le deloma in začasno. Vsekakor korenje večstransko učinkuje predvsem pa krepi organizem in usmerja pravilno rast kože in sluznic. Prav zaradi tega so po vsej verjetnosti pri telici izginili izpuščaji po koži, blato pa ni bilo več ovito s sluzjo.

Ijnih bakrenih škropiv mora biti nekoliko višja od običajne. Navadno dosežemo zadovoljive uspehe, če uporabljamo 2-3% bardoško brozgo. Škropljenje proti črni gnilobi moramo začeti bolj zgodaj kakor škropljenje proti peronospori.

Pri zatiranju vseh bolezni je priporočljivo, da sodelujejo vsi kmetje, ker se bodo edino tako dali doseči zanesljivi uspehi.

SREZNEVSKIJ:

2.

Gli Slavi del Friuli

(Frjulskie Slavjane). 17-19 f.

Il vecchierello ed io poi possiamo nella cucina. La fiamma brucia quasi sul pavimento. Sopra la fiamma sta appesa una caldaia, nella quale cuoce la polenta. Sopra la caldaia c'è una grande cappa, a forma di campana. Presso la focolare ci sono tazze, terraglie e lo spiedo per arrostiti la carne. Intorno alle pareti corrono le panche di legno. Davanti a questa parte della cucina, c'è una stanza più ampia dove gli oggetti e le stoviglie stanno disposti o appesi in bell'ordine.

Sedutomi al fuoco, mi metto ad annotare voci, proverbi e una canzone, che il parroco si decide a canticchiare soltanto per il rispetto che prova per la mia russa curiosità. «Cantare inoltre non si conviene — egli osserva — pregare Dio bensì».

Per cena abbiamo la «Brjažolja» — carne di porco fritta — e «župa», la minestra. Mi ritiro al mio albergo che è già tardi. La mia cameretta è piccola. Il letto è preparato su delle tavole. Il portafogli con le mie carte è sopra un tavolino, mentre la valigia sta sopra una sedia sconnessa, di paglia. C'è un'altra sedia su cui è possibile anche sedersi. La finestra è rivolta alla valle. La mezzaluna illumina il grigiore selvaggio e inargenta i tappeti di neve, di cui i monti sono ricoperti fino a mezza altezza. Non si vede un solo lume all'intorno. Resia dorme.

Giorno Successivo. Ho camminato tutto il giorno. Tutta la mattinata da solo (poiché tanto il capellano che

il parroco erano alla scuola); ma nel pomeriggio assieme al capellano. I villaggi sono quasi tutti vuoti: tutti si trovano alla campagna, chi a zappare, chi a tagliare le giovani fronde dei tigli, chi a trasportare pietre; alcune donne, sedute nei pressi dei lavoratori nei campi, filano o cuciono. Tutto è pace. Alcune vecchiette rimaste nelle case, mi hanno raccontato come meglio hanno potuto, le loro costumanze.

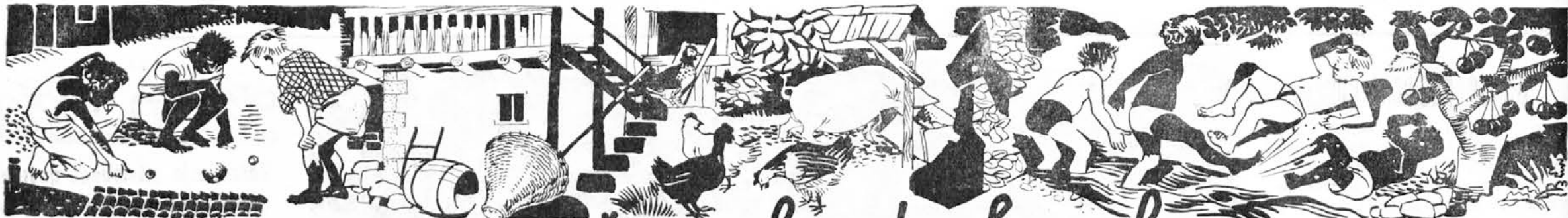
La sera vado di nuovo dal parroco. Domani andrò oltre; partirò da qui. Mi prendo un Resiano per guida. L'ha scelto il parroco. Egli mi condurrà fino a Gorizia (Goerz). Gli darò 2 zvanziche al giorno. «E' un uomo fidato e conosce bene quei luoghi» ha detto il parroco. Domattina all'alba si presenterà. Il capellano ha promesso di svegliarmi.

Venendo da Vienna, da Chiusa (Chiusaforte?) a Resiutta, lungo la grande strada Vienna-Milano, si vedono a sinistra cime di monti: dietro sta la Val di Resia. A Resiutta i monti sembrano essersi spaccati in due per dare l'exitus al fiume Resia, che si getta nella Kljuška (la nota in calce dice: non ho udito questa denominazione, bensì Bjela-Fela), che a sua volta si getta nel Tagliamento. Ivi, sopra un ponte di pietra ed una strettoia, è stata costruita 3 anni fa la tranquilla carrozzabile della valle. A 3 quarti d'ora di strada da Resiutta s'incontra un altare con l'immagine della Vergine, che è rappresentata seduta sulle nubi e sostenuta da 2 angeli, mentre altri 2 l'incoronano dall'alto. Sotto l'immagine c'è la scritta: «S. Madonna e Protettrice del Comune di Resia». In questo preciso punto passa il confine etnico dei Resiani. La strada va avanti passando per Bjela (S. Giorgio), per Ljipovec e va a terminare a circa metà della valle, a Ravance, altrimenti detto Prato

della Madonna (oggi: Prato di Resia; mia nota). Ivi, presso la piccola piazza, c'è la chiesa parrocchiale dell'Assunta, la casa del parroco, la scuola, tre osterie e due tigli, consacrati alla venerazione dei Resiani (nota in calce: al presente non sono più oggetto di veruna venerazione, sono semplicemente 2 «dipe» (il tiglio era albero sacro degli Slavi antichi; mia nota).

L'osteria presso i due tigli è la migliore. Il viaggiatore vi può trovare una cameretta linda e tranquilla, con la vista della valle. Ma la migliore veduta della valle si ha dalla torre campanaria della chiesa dell'Assunzione.

La valle non è più lunga di 6 vjerst e nel suo punto più largo non supera 2 vjerst. I monti, di cui alcuni sono coperti di neve fino a giugno, s'innalzano ripidissimi da tutte le parti. Eccone i nomi, cominciando dall'uscita al confine della zona: al disopra dell'altare sta il Ruštja; seguono il Zahata, H'slà, Pysty Hozd, Sart, Tjanin. Di contro, sull'opposta catena di monti: il Bába, Kyla, P'valo, il Muzac-Monte dei Musi (in it. nel testo), Škarbina. (Il Tjanin naturalmente è il Canin, mia nota). Essi costituiscono come un altissimo bastione naturale, qui più alto là meno, ma dappertutto con cime rocciose e a guglie. Fra il Tjanin e il Bába ci sono le sorgenti del Resia, che con un tortuoso letto scorre per la valle da oriente a sud-ovest. A 3 vjerst dalla sorgente, vi affluisce il Potok, un pò più a valle il Bärmán, ed altre 2 vjerst più giù, il Carny Potok — tutti e 3 da sinistra. Piccoli ruscelli scorrono un pò dovunque fra i sassi e le piante e si rivelano soltanto con il loro gorgogliare. Il letto selvaggio e sassoso del Resia e dei suoi affluenti, come in genere di tutti i fiumi di queste zone, è 10 volte circa più largo del fiume stesso. Dal fondo valle sorgono i verdi colli (brjègi), poi i prati (ravnice) che giacciono

za naše mlade bralce

PRVI SEPTEMBER

Mama je brala na šolski oglasni deski: prvega septembra se prične pouk. Oče je bral v dnevniku: prvega septembra se prične pouk. Metka je slišala po radiu: prvega septembra se prične pouk.

»A kdaj je prvi, mama?«
Mama se je odpravila v službo in je komaj utegnila odgovoriti:

»V petek, Metka, v petek pojdeš v šolo...«

Mama je odšla. Metka pa je sedla in razmišljala.

Kaj še ni prvi september že danes?

Stekla je k oknu. Zagledala je sonce, a kaj ko je že odskočilo od obzorja! Na mah se je prestrašila — samo da ne bi že prvi dan zamudila pouka!

Umila se je in počesala, pojedla je zajtrk, pobrala šolsko torbico in stekla po stopnicah na cesto. Poklicala je Niko, sošolca, in tako sta odšla oba v šolo; bil je prvi september in petek in prvi šolski dan; oba sta si ga že tako zelo želela.

Ne pred seboj in ne za seboj nista videla nobenega šolarja — zares, morala sta biti zelo pozna!

Pognala sta se po cesti in se zasopihana ustavila pred težkimi šolskimi vrati. Metka je pritisnila na kljuko. Stopila sta v vežo in na hodnik, toda v šoli ni bilo nikogar, niti glasu ni bilo slišati. Stekla sta po stopnicah, odprla nihalna vrata in obstala pred razredom.

»Odpri vrata!« je rekel Niko.

»Počakaj, poslušajva, če se učijo...«

Iz razreda pa ni bilo nobenega glasu.

»Mogoče pa še sploh ni šole,« je rekel Niko.

»Mora biti, Niko, saj je danes prvi september. Odpri ti, Niko!«

Niko se je opogumil. Odprl je vrata in pogledala sta v razred, a tu so bile same prazne klopi.

»Ni prvi september,« je rekel Niko.

»Kako da ne, ko pa je mama že dobila denar?«

»Le vstopita,« se je oglašila snažilka.

Metka in Niko sta vstopila. Zagledala sta snažilko, drobno ženico z nazaj zavezano ruto in metlo v roki.

»Ali ni danes prvi september?« je vprašala Metka.

»Danes? Ne, danes je zadnjega,« je odgovorila snažilka, »zakaj sprašuješ?«

»Mama pa je že včeraj dobila denar...«

»Dobila ga je? Pač dva dni pred prvim. Danes, ljuba moja, je zadnji avgust...«

»Potem ni petek?«

»Ne, danes je četrtek — vidva pa sta že prišla?«

»Prezgodaj sva prišla,« je rekel Niko.

»Prezgodaj, da! Ali — lahko pa bi mi pomagala. Rože moram raznesti. Toliko rož in razredov je, ne vem, če bom zmo-

gla, jutri se bo začela šola...«

Metka in Niko sta bila takoj pri volji. Snela sta šolski torbici in stekla s snažilko na dvorišče. Tam so stali lončki, v njih pa razcvetene gorečke, začeli so jih raznašati, po vseh razredih, vsi trije; postavljali so jih na majhne zelene poličke. Ko so končali, jima je snažilka dovolila, da sta lahko s šolskim zvoncec vsak po trikrat pozvonila.

ZGODBE O MEDVEDIH

Kako je medved lovil ribe

Medvedje so zelo zabavne živali. Nekoč sem med pomladnim potovanjem lososov opazoval, kako je medved lovil ribe. Ležal je na peščini in se kopal v parcentimetrovski plitvini. Ko se mu je losos približal, ga je s tacama zgrabil za hrbtno plavuti in spravljal podse v plitvino. Nato je sedel nanj. Ujel si je tako pet lososov, ko je menda začutil, da nekaj ni v redu. Zadnjega lasosa je držal v gobcu, ko je ob vsakem vstajanju, mu jih je sproti odnašal tok. Vznevoljen je zagodrnjal, zalučal zadnjo ribo v širokem loku nazaj v morje in odhlačal proč.

Kmalu zatem smo videli drugega medveda, ki je tudi lovil ribe, pri tem pa je pokazal več razboritosti kot prvi. Ko je privlekel ribo na dan, jo je z močnim zamahom vrgel nekaj metrov nazaj, za svoj hrbet, za majhen hribček. Priplazil sem se proti vetru, da me medved ne bi zavohal in sem pobasal krasne losose, ki si jih je medved nalovil. Prišel sem tako do imenitnega kosila. Cakal sem, kaj bo medved naredil, ko bo opazil, da je njegov plen izginil. Res je kmalu prišel, da bi preveril svoj plen. Začuden je gledal, ko ni bilo nobene ribe več. Odnehal pa ni, temveč je še naprej lovil ribe. Vendar pa je bil to pot previden in je vsako zakopal v pesek, da mu ne bi spet izginila. Ker se mi je zdelo, da sem mu pobral že dovolj in da zasluži njegova vztrajnost plačilo, sem odšel in mu pustil njegov plen.

Boj med medvedom in mrožem

Nekaj Sibircev se je vkrcalo v usnjen čoln in odšlo na lov. Videli so v precejšnji razdalji polarnega medveda, ki je jedel tjunja. Previdno so se mu bližali, da bi prišli v strelsko daljavo. Ko pa so hoteli streljati, se je čoln močno stresel. Ogromen mrož je zasadil svoja močna okla medvedu v vrat. Hudo je zarenčal in se ga skušal otresti, toda mrož ni odje-njal in s prednjimi plavutmi tesno ukle-nil medvedovo sprednjo tace. Pri tem pa je neprestano udarjal s svojimi okli. Medved je bil s tako silo uklenjen, da mu nje-

Zatem sta odšla domov; ko pa se je vrnila mama, jo je Metka vprašala zavoljo plače, zakaj je dobila dva dni pred prvim. Mama jo je začudeno pogledala, potem pa rekla:

»Kaj pa nisi dala miru? Prosila sem zaradi tvojih zvezkov in knjig in barvic, pa so mi dali denar naprej.«

Naslednji dan je Metka sedela v razredu, zakaj bil je v resnici prvi september in petek in prvi šolski dan. Bila je vesela, pa čeprav se je zmotila. Z Nikom sta pomagala snažilki — raznesli so rože, da se je lahko začela šola.

gove čeljusti niso mogle prav nič služiti, samo glavo si je s tace varoval in z zadnjima tacama mesaril mrožev trebuh. Ko so lovci prišli na kraj dvovoja, sta bila oba bojevnika že mrtva. Medvedova glava je bila popolnoma zmečkana, mrožu pa je skozi veliko luknjo v nekaj centimetrov debeli koži viselo drobovje. Lovci so bili priča zelo redkemu prizoru: strahotnemu dvovoju, kot jih je malo v živalskem svetu.

J. COTIČ:

Stari Kristelj in njegov kos

Strica Kristeljna, tistega, ki se pogovarja s čebelicami, ko zletajo na pašo, pozna vsak otrok v Stari vasi na Vipavskem.

Neke pomladi je stric Kristelj ulovil mladega kosa, ki je kot »razpeljanček« pravkar izletel iz gnezda. Smilil se mu je in ga je odnesel domov, kjer mu je napravil kletko. Vsak dan ga je skrbno hranil s razno piščo in mu je nalival vodo v malo posodico v kletki. Pri tem opravi-lu je stric požvižgaval domače popevke. Kmalu pa je opazil, da ga kos opo-naša in tedaj mu je šinila v glavo mi-sel, da bo naučil kosa žvižgati kako slo-vensko pesem. Spočetka je šlo bolj trdo, kajti kos je bil še mlad, toda v enem letu se je ptič naučil že več popevk, ki jih je odslej ure in ure žvižgal. Kos se je naučil »Naprej zastave slave«, »Lepa naša domovina« in »Po jezeru bliz Triglava«. Te pesmice je tako pel, da so ga hodili poslušat sosedje in vaščani. Razume se, da je bil stric zelo ponosen na svojega kosa.

Kos je bil stricu zelo vdan. Če je pu-

stil stric, po neprevidnosti seveda, vratac kletke odprta, tedaj je ptič zletel iz klet-ke, vendar nikdar daleč. Po navadi si je

zbral kar prvo drevo na dvorišču, kjer je nato nadaljeval svoj koncert. Stric ga je vselej zvabil z žižganjem in drobtinicami, da mu je priletel na ramo ali celo na roko, nakar ga je spravil nazaj v kletko.

Zaradi sosedove mačke, ki je prežala na ptiča, se je stric zelo bal za kosa. Nekoč pa je rumenokljunec spet zletel iz kletke in tedaj se ni ustavil na bližnjem drevesu; odletel je neznano kam.

Lahko si mislite, kako je vsepovsod poizvedoval stric za pobeglim kosom, toda zaman. Zelo mu je bilo žal za udomače-nim kosom, tem bolj, ker so otroci ver-jeli, da ga je mačka požrla. Sosednje in vaščani so še nekaj časa govorili o črnem pevcu, nato pa so ga pozabili.

Nekaj mesecev po tem dogodku pa je prišel vaščan k stricu in mu je povedal, da je slišal žvižgati njegovega kosa na »Predmeji«, to je visoko na gori. Stric skoraj ni mogel verjeti, da bi bil njegov kos še živ. Sklenil je torej, da se o tem prepriča ter se je nekega dne odpravil na Goro do Predmeje, kjer je baje kos žvižgal okoli gozdarjeve hiše.

Za gozdarjevo hišo je bil mlad gost gozd, spredaj pa trata in vrtič. Gozdarje-vi otroci so kmalu opazili kosa, ki se je držal v bližini hiše in je včasih celo pri-ltel na dvorišče, kjer je med perutnino poberkoval za piščo. Uloviti pa se ni dal.

(Nadaljevanje sledi)

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

sempre ad un livello innalzato rispetto al fiume, poi i monti con l'erbe e boschi, sopra i quali s'innalzano le scoscese pendici (klancy, rōbi) coperte di rada boscaglia e per lo più nude.

Le abitazioni sono situate sopra i prati e le circondano campi ed alberi, dei quali per primi colpiscono lo sguardo i Tigli, alti come pioppi (le fronde laterali vengono tagliate e servono da foraggio alle vacche, per cui essi crescono alti).

Il tutto offre un quadro bellissimo, ma nello stesso tempo, selvaggio ed abbandonato, con il color grigiastro delle pietre che vince il verde della vegetazione e con il fiume che appena si vede risplendere.

Un Russo viene accolto in questa valle non come uno straniero — è capito un poco ed è ricevuto con cordialità ed amicizia. E' vero che quasi nessuno a Resia ha mai sentito parlar della Russia, ma molti con amore nativo ascoltano gli accenti russi.

Gli abitanti di Resia, secondo i dati del 1841, sono 2767. Annualmente i nati sono da 70 a 90 ed i morti da 60 a 70; i matrimoni da 10 a 12 (nota in calce: secondo i dati del 31.12.1871, i Resiani ammontano a 3275, dei quali 2537 presenti, 738 temporaneamente assenti perchè in Austria, Italia e Germania. Nel 1872: nati 113, morti 100).

I Resiani sono di media statura, ben proporzionati, di bell'aspetto, la fisionomia senza caratteristiche speciali, la costituzione forte e sana. Non ho visto cretini e gente col gozzo, tanto frequenti nelle vicine zone montane abitate dai Tedeschi. Questa è una popolazione buona, allegra e priva di passioni violente. Un tempo la vendetta era regolata secondo leggi particolari e ben determinate, che oggi sono soltanto un ricordo, come la vendetta stessa. Ora invece c'è la tendenza ad aiutarsi

l'un l'altro e tutti nella valle sono come una grande famiglia.

I Resiani sono tutti liberi e pagano le tasse abituali. Tutti riuniti in una sola parrocchia, vivono in 4 principali villaggi (tā na Stolbici, tā v Oseani, tā na Njivi, tā na Bilji), in 4 altre borgate (tā na Ravanci, tā u Ljipovoci, tā na Kuryte, tā v Učji) ed in alcuni paesetti (tā na Kryžacih, tā za Mlyn, Holistje, Martin na Lazu, Rōzd, Ljistjaca, Stary Mlyn, na Carnym Potoci, pod Ruštju, na Hospodnyci). Di questi paesetti, è interessante na Hospodnyci, che si trova vicino all'altare di confine. Gli abitanti di esso conservano la tradizione per la quale colà si era stabilito il loro comune antenato, venuto da una ipotetica «Russia». I suoi figli andarono a fondare Bjela e vi costruirono la chiesa dedicata a S. Giorgio, che fino ai nostri giorni continua ad essere venerato da tutti come patrono della valle (S. Giorgio è il santo nazionale russo, mia nota).

La casa (hiša) e le pareti domestiche sono di pietra ed il tetto è di tegole. Quella del povero è ben povera. Dal cortile si entra nella «izba» annerita dal fumo. La tavola (miza) con le panche intorno alla parete (deske) ed alcuni scaffa con le terraglie (poljica za posodo) sono tutte le supellettili. Nel mezzo della stanza o da un lato c'è il focolare (ognjštje), su cui la fiamma arde sotto la caldaia (stanjeda) in cui fanno la polenta. Al mattino ed alla sera la «izba» è piena di fumo tanto ch'è impossibile entrarci. La stanza attigua, piccola, con un letto, senza stufa, è la camera. Al di sotto c'è la stalla (hljjevc), con dentro la mucca ed il maiale, piena di foglie perchè si mantenga calda.

Del resto questa è soltanto la casa del povero. I benestanti hanno case a due piani. Al piano terra c'è la cucina, al primo piano le camere da letto (kambre,

chambre), con sedie (stoli) e tavole (mize) e talvolta la stufa (farni). Al secondo piano c'è il granaio. La stalla l'hanno su un lato, o separata del tutto dalla casa. Il cortile è cintato di muro ed ha un cancello, a volte molto ben fatto, con il chiavistello all'interno (ključanica). Qualche ricco proprietario ha perfino un pozzo nel cortile.

Le stradicciole dei villaggi sono talvolta tanto strette che, non dico il carro, ma neppure il cavallo potrebbe girar su sè stesso. Gli alberi da frutto — melo, pero, susino, ciliegio — sono piantati intorno alle case. Dietro le case ci sono i campi (njive).

Ogni famiglia (kutja) vive separatamente. Parecchie tengono come aiuto in casa un parente povero o un orfanello. Tutti senza distinzione lavorano, uomini e donne, insieme zappando la terra e fanno i solchi per la semina, falciano, mietono, vendemmiano, cuciono, filano e costruiscono le loro case.

La povertà del suolo obbliga però molti ad uscire dalla valle ed andare al lavoro nel Cragno, in Carinzia e perfino a Vienna. Dove fanno i fruttivendoli oppure i domestici. A Vienna ce ne sono parecchi: per le vie si sentono le loro voci offrire pesche, noci e dolciumi; nel Cragno li si può veder passare con le loro gerle (Krozmo), piene di scatole ed involti con nastri e filo ed aghi dentro.

Come lo Slovacco che viene da noi in Russia a fare il rivendigliuolo, anche il Resiano porta la sua merce sulle spalle. Le donne, o vendono gli oggettini fatti in casa nelle vicine contrade, oppure vanno a mendicare fra i Carinziani loro vicini. A Resia non ci sono mai più dei 3 quarti della popolazione.

(Continua)